

YÂSİN

سُورَةُ يٰسٓ ٣٦

Yâsîn Sûresi Mekkîdir.

Âyetleri - Kûfide seksen üç, maadasında seksen ikidir.

Kelimeleri - Yedi yüz yirmi yedidir.

Harfleri - Üç bindir.

Fasılası - م٠ن harfleridir.

İsimleri - Bu Sûreye « الْعَظِيمَةُ . الْمَعْمَةُ . مُدَافِعَةُ قَاضِيهِ . قَلْبُ قُرْآنٍ »

dahi denilmiştir. Âlûsî nakleder: «Ebû Nasr Sezcî İbânedede «Hasen» diyerek Hazreti Aîşeden şöyle tahrir eylemiştir: Müşarûn'ileyha demiştir: Resulullah şöyle buyurdu «Kur'anda bir Sûre vardır indallah Azîme yad

olunur, sahibi de indallah şerîf yad olunur, sahibi Kıyamet günü Rebîa ve Mudardan daha çokları hakkında

şefaata eder. O, « ^ایس » Sûresidir». Said ibni Mansur ile Beyhekî dahi Hassan ibni Atıyeden tahrir

eylemişlerdir ki Resulullah şöyle buyurmuş « ^ایس » Sûresine Tevratta Muimme denilir: Sahibine Dünya

ve Âhîret hayrına ta'min eyler ve ondan Dünya ve Âhîret mihnetlerine karşı kor, ve Dünya ve Âhîret

korkularını defeder, buna müdafiai kadıye dahi denilir, sahibinden her fenalığı defeder ve her hayırlı haceti

kaza eyler ^اه . Maamafih Beyhekî demiştir ki bunda Süleyman ibni defâ'dan Muhammed ibni

Abdurrahman ibni Ebi Bekri ced'anî teferrüd eylemiştir. O ise münkerdir ^اه . Bununla beraber Hatîb dahi

Enesten mislini tahrir eylemiştir ^اه . Tirmizi, Kuteybe ve Süfyan ibni Veki' tariklarından Katade hadîsiyle

Enesten Hazreti Peygamber sallallahü aleyhi vesellem buyurdu ki: «her şey'in bir kalbi vardır, Kur'anın

kalbi de « ^ایس » dir. Her kim « ^ایس »

Sh:»4003

okursa Allah onun kıraetine on kerre Kur'an okumak sevâbı yazar» diye tahrir eylemiş ve buna bir hadîsi

garîbdir demiş, senesinde Harun ibni Muhammedin meçhul bir şahs olduğunu ve bu babda Hazreti Ebû

Bekrisiddiktan da bir rivayet varsa da isnadında za'f bulunduğunu söylemiştir. Fakat alûsî şunu da

kaybeder: İmam Ahmed ve daha gayrileri hadisiyle Ma'kıl ibni Yesardan sahih olarak merviydir ki

Resulullah sallallahü aleyhi vesellem: « ^ایس » Kur'anın kalbidir» buyurmuş ve bu, onun isimlerinden biri

addolunmuştur. Hucetül'islâm İmamı Gazalî buna bir vecih olmak üzere bu Sûrede haşr-ü neşrin eblağ ve

ahsen vech olmak üzere takrir edilmiş olduğunu, haşr-ü neşrin eblağ ve ahsen vech üzerine takrir edilmiş

olduğunu haşr-ü neşri i'tiraf da iymanın kalbi mesabesinde bulunduğunu söylemiştir. İmamı Razî de bunu

beğenmiştir, Keşifte şöyle denilmiştir: bir şey'in kalbi onun lübbü ve aslıdır ki maadası onun

mukaddimatından veya mütemminatından sayılır. Bu Sûreye kalb tesmiyesinde de işareti nebeviyye

Fatihaya Ümmülkitab tesmiyesinde söylediğimiz vecih olsa gerektir. Ya'ni Peygamberler göndermek ve

kitablar indirmekten maksud kulları meadda gayei kemallerine irşaddir. O kemal ise burada zikr olunan

tahakkuk ve tahallûk ile olur ki sıratı müstekîme sülûk ta'bir olunur. Bu sûre de işte onu beyana dairdir

اهـ . Bundan Gazalînin haşri tahsis etmesinin vechi de anlaşılmiş oluyor. Biz de bunu şöyle ifâde etmek

isteriz: Kalb hayatî heyecanın bir menşei olduğu gibi bu Sûre de sirri bas ile bir heyecanı dinî ifâde ettiği

için Kalbi Kur'an tesmiye edilmiştir demek olur. Yine bu hikmete mebni olsa gerektir ki sahih haberlerde bu

Sûrenin mevtaya okunması hakkında emir dahi varid olmuştur. Ezcümle İbni mâce, Ma'kıl ibni Yesardan

şöyle tahrir eder: Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellem buyurdu ki «

اِقْرُوهَا عِنْدَ مَوْتَاكُمْ يَعْنِي يَسَّ» onu mevtanızın yanında okuyun: ya'ni yasîni»

burada mevtadan murad, hali ihtizarda ölmek üzere bulunanlardır deniliyor, Taybî

demiştir

Sh:»4004

ki: el'ilmü indallah bunun sirri şu olsa gerektir: bu Sûrei kerîme usuli iyman ılminin ümmehatını, nübüvvet,

keyfiyeti da'vet, ahvali ümem, efali ibadın Allah tealâyâ istinadı, isbatı tevhid, nefyi zıdd, emarati sâa,

haşr-ü îâde gibi mesaili mu'teberenin hepsini takrir ve beyan ile meşhundur, İbni Hıbban, mevtâ ile murad,

muhtadar « من حضره الموت » tir der. İbni Ebiddünya ile İbni Merduyenin tahrir eyledikleri şu

hadîs de bunu te'yid eyler: «

مَا مِنْ مَيِّتٍ يُقْرَأُ عِنْدَ رَأْسِهِ يَسَّ إِلَّا هَوَّنَ اللَّهُ عَلَيْهِ

meyyitin baş ucunda يَسَّ okunursa her halde Allah ona kolaylık verir.» Bununla beraber müteahhırinden

ba'zıları hadîsi zâhiri ile ahzylemiş, hayır öldükten sonra okunur demiştir. Ba'zısı da kabrinin başında

okunmasına zâhib olmuştur. İbni adiy ve sairenin rivayet ettiği şu haber de bunu te'yid eyler: her kim

anasının babasının ve yâhud bunlardan birinin kabrini her Cuma ziyaret eder de yanlarında يس okursa

her harfinin adedince ona mağrifet edilir. Bu babda daha diğer eserler de nakledilmiştir. An ma'kıl ibni

Yesar radiyallahü anh «

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَلْبُ الْقُرْآنِ يَسَ لَا يَقْرَاهَا رَجُلٌ يُرِيدُ اللَّهُ وَالِدَارَ الْآخِرَةَ إِلَّا غُفِرَ لَهُ. أَقْرَوَهَا عَلَى مَوْتَاكُمْ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَ أَبُو دَاوُدَ وَ النَّسَائِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ وَابْنُ مَاجَهَ وَالْحَاكِمُ وَ صَحَّحَهُ. وَعَنْ جُنْدُبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَرَأَ يَسَ فِي لَيْلَةٍ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ غُفِرَ لَهُ. رَوَاهُ مَالِكٌ وَابْنُ السُّنِيِّ وَابْنُ حَبَّانَ.

« Fakat unutmamak lâzım gelir ki Kur'an ölüler için değil, diriler için nâzil olmuştur.

Bu suretle bu Sûrenin yukarıda söylediğimiz vechile Sûrei Fatırın hatimesine olan münasebeti de bir kat

daha tavazzuh etmiş bulunuyor.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
﴿١﴾ يس ﴿٢﴾ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ﴿٣﴾ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

﴿٤﴾ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥﴾ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٦﴾

Sh:»4005

﴿٦﴾ لَتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾ لَقَدْ حَقَّ
الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨﴾ إِنَّا جَعَلْنَا فِي
أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا
مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ
لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٠﴾ وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ
بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١٢﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي
الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي
إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٣﴾

Meali Şerifi

يس

1 Hikmetli Kur'anın hakkı için 2 Emîn ol ki sen o risaletle gönderilen Peygamberlerdensin 3 Bir sıratı müstakîm üzerindesin 4 Tenziliyle o azîz rahîmin 5 İnzar edesin: vehameti haber veresin diye bir kavme babalar inzar edilmedi de haberleri de yok gafiller 6 Celâlim hakkı için daha çoklarına karşı söz hakkolmuştur da onlar iymana gelmezler 7 Çünkü biz onların boyunlarına kelepçekler geçirmişiz, onlar çenelerine dayanmıştır da burunları yukarı gözleri aşağı somurtmaktadırlar 8 Hem önlerinden bir sedd ve arkalarından bir sedd çekmişiz, kendilerini sarmışızdır da baksalar da

Sh:»4006

görmezler 9 Ve onlarca müsavidir: ha inzar etmişin kendilerini ha etmemişin; inanmazlar 10 Ancak zikri ta'kiyb eden ve gaybde rahmana haşyet besliyen kimseyi sakındırırsın, işte onu hem bir mağrifetle hem bir ecri kerîm ile müjdele 11 Hakikat biz biziz, ölüleri diriltiriz ve takdim ettikleri şeyleri ve bıraktıkları eserleri kitaba geçiririz ve zaten her şey'i açık bir kütükte bir "İmamı Mübîn" de ihşa etmişizdir 12

1. ﴿يس﴾

«يس» Yâsîn, ekserin kavlince Halil ve Siybeveyhin tasrihleri gibi Sûrenin ismidir.

Ba'zılarınca kasedir. Allah tealânın esmasındandır. Ba'zılarınca da Allah tealânın kelâmını açtığı bir

miftahı kelâmdir demişler, «Elbakare» sûresinin evvelinde « الم » de verilen tafsîlât umumî surette

burada da câridir. Yalnız burada hususî olarak şu iki rivayet vardır: birisi İkrime tarikîyle İbni Abbâstan

merviy olduğu üzere ya insan! demek olmasıdır. Birisi de Saîd İbni Cübeyrden merviy olduğu üzere

Peygamberin bir ismi olmasıdır ki « اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ » hitabı bunu andırır. Şifai şerifte

zikrolduğu üzere Nakkaş, aleyhissalâtu vesselâmdan «benim Kur'anda yedi ismim vardır: Muhammed,

Ahmed, طه • يس Müeddessir, müzzemmil, Abdullah» diye rivayet eylemiştir. Tefsiri hakâyık sahibi

Sülemî, vasıfiden ve Ca'fer İbni Muhammedden: يس ya seyyid demek olduğunu da hikâye etmiştir.

Kıraet - Ebûbekir, Hamze, Kisaî, Revh, Halefi âşir yanın fetvasını imale ile okurlar. Aşere kiraetlerinin

hepsinde «sîn» vakıfta ve vasılda sâkin okunur, Kalûn, İbni Kesîr, ebû amr, Hafs, Hamze «nunu» vasılda

ızhar, diğerleri idğam ederler. Ancak ebû Ca'fer hep sekiz yaptığı için ona da ızhar lâzım gelir. 2.

﴿وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ﴾ - de "vav" kasem içindir. Yalnız يس de yemin ma'nâsı

bulduğuna göre atf olmasını dahi tecviz edenler olmuştur. Dilimizde ayrıca bir yemin harfi

bulunmadığından bir çok

yerlerde kasemi «hakki için» diyerek ifade ediyoruz ki şöyle demek olur: يس hem Kur'anı hakîm hakkı

için - hakîm; hikmetli, hikmet söyleyen, hikmet sahibi, yâhud çok hâkim ve muhkem ma'nâlarına gelir ki

Kur'an hakkında hepsi de sadıktır. 3. ﴿إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ emin ol ki sen hiç şübhesiz

risaletle gönderilen Peygamberlerdensin - görülüyor ki bu hitab hem kase, hem « ان » hem « لام »

hem de cümlei ismiyye ile takviye ve te'kid olunmuştur. Bu kadar kuvvetli te'kid ise ancak muhatabın

şiddetle münkir olduğu makamda yakışır. Onun için burada muhatab Peygamberin kendisi olduğu halde

ona tebliğde bu derece te'kide ne lüzum vardı? diye bir suâl sorulabilir. Buna cevap şudur: bu cümle «

لَكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ بِمَاۤ اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهُۥ بِعِلْمِهِۦ وَالْمَلٰٓئِكَةُ
يَشْهَدُوْنَ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا

Muhammediyyeye bir şehadettir. Bundan dolayı bu te'kidler evvel emirde şiddetli küfr-ü inkârlarla

karşılaşan Peygamberi umum muhacehesinde lâyıkıyla tatmin ve te'min içindir. Bu haysiyetle şöyle

demek olur: bütün münkirlerin muanidlerin, cehudların küfr-ü inkârlarına rağmen emin ol ki sen şübhesiz o

risaletle gönderilen, ya'ni, Allahın tebliğ edilmek üzere emanetini haiz ve dinlenilmediği takdirde

muahazesi muhakkak elçileri olan hak Peygamberlerdensin 4. ﴿عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ﴾ bir

sıratı müstakîm üzere - sin, hiç eğriliği olmıyan dosdoğru Allaha götüren yeni bir cadde üzerinde

gönderildin ki o islâm şeriatidir. 5. ﴿تَنْزِيلَ﴾ tenzîl - nasb ile de ref'ile de okunur. Ya'ni peyderpey

indirdiği vahyi - ile ﴿الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾ o azîz rahîmin - bütûn izzet ve kuvvet, galebe ve nusrat

kendisinin olan ve izzetini tanıyan mü'minlere ni'met ve rahmetine nihayet olmiyan Allah zül'celâlin. Burada

esmai husnâdan bilhassa bu iki ismi celfîlin zikri « كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي »

»

Sh:»4008

mazmuniyle « وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ » mazmununa işarettir. Bu

tenzilin hikmeti 6. ﴿لِتُنذِرَ﴾ inzar etmen için - ya'ni bu Dünyanın bir Âhreti bulunduğunu, sonunda

hep o azîzi rahîmin huzuruna varılıp hesap vereceğini, doğru yoldan gitmiyenlerin, tehlikeden

korunmıyanların akibetleri vahîm olduğunu haber verip sakındırasın diye ﴿قَوْمًا﴾ bir kavmi ki

﴿مَا أَنْذَرَ آبَاءَهُمْ﴾ babaları inzar edilmedi - pek uzak dedelerine değilse de yakın

babalarına nezîr, ya'ni Allah korkusunu anlatacak Peygamber gönderilmedi ﴿فَهُمْ غَافِلُونَ﴾ de

onlar, o kavm, gafilirdir - doğru yolun ne olduğundan, akibetin nereye varacağından haberleri yok. Sûrei

Kasasta «

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِن بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى

» âyetinde beyan olunduğu üzere Musâya Tevrat, Kurûnı ulânın ihlâkından sonra verilmişti ve o vakıttan

bı'seti Muhammediyyeye kadar geçen Kurûnı vustâ zarfında Benî İsrâile bir çok Peygamberler gönderilmiş

olduğu halde Arablara doğrudan doğruya bir Peygamber gönderilmemiş olduğundan büsbütün gaflet ve

fetret içinde idiler. Bu suretle rahmeti ilâhiyye Kur'anın Arabî olmasını ve Hatemül'enbiyanın Arabdan

gelmesini iktiza etmiş idi. Gerçi Kur'anın inzarı Araba mahsus değil ve Resulullah «

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ
الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ

بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ» buyurulduğu üzere hem bütün ehli kitaba dahi mürsel, hem de «

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا» mantukunca kâffeten

insanları da'vete me'mur bir beşîr-ü nezîr ise de bu da'vet ve inzar, evvel emirde «

وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ» müeddasınca en yakınından «

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ» mîsdakinca da

Arabdan başlayacaktı, çünkü bunlar bütün bütün gafil idiler 7.

﴿لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ﴾ celâlim hakkı için daha çoklarına karşı söz,

hakkoldu - «لَقَدْ» de «لام» kaseme cevabdır. «وَاللَّهُ لَقَدْ» takdirinde Allah tealânın namı

celâline

Sh:»4009

bir yemini iş'ar eder. Müfessirlerin ekserîsi burada kavilden murad «

«لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ» kelimesi olduğunu söylemişlerdir. Netekim «إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ»

» âyetinde de böyledir. Ya'ni bu kavli celîl mucibince aleyhlerinde azâb ile hüküm vacib oldu. Ancak buna

şöyle bir suâl varid olur: «

«وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلِهَا مُصْلِحُونَ»
«وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا» buyurulmuş iken burada «
«فَهُمْ غَافِلُونَ» diye gafletle tavsîf olunan bir kavm aleyhine kelime-i azâb nasıl hakkolur? Cevab

olarak bunlara o kavlin hakk olması Peygamber gönderilmeden evvel değil, gönderildikten sonra Ebu cehil

gibi inad edip kabul etmeyenlere aiddir deniliyor. Lâkin bu i'tibar ile doğru olsa da sonradan çoklarının

iymana gelmiş olmalarına nazaran bunlara iymana gelmez bir ekseriyetin bu suretle hemen

mahkûmiyeti dahi «مَا أَنْذَرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ» ma'ziretiyle nazmın gelişine de

mülâyim düşmüyor. O halde bu ekser o kavmin içinden ziyade dışında olmak gerektir. Zira Nahivde

ma'lûmdur ki ismi tafdilî izafetle isti'malinde iki vecih vardır. Birisinde muzafî ileyhten cüz'olması şart olur:

Yusufü ahsenünnasi gibi. Diğerinde ise ziyadei mutlaka kâsd olunmakla muzafî ileyhten haric olabilir.

Yusufü ahsenü ihvetihi gibi ki işte burada « أَكْثَرِهِمْ » bu ma'nâ ile mülâhaza edildiği takdirde bu

ekseriyet o gafillerin haricinde bulunan ve babaları inzâr edilmiş olan azgınlara masruf olacağından suâl

varid olmaz. Ya'ni sâde o gafillerin içinden çoklarına değil, onların daha çoklarına, babalarına Peygamber

gönderilmiş olduğu halde doğru yoldan ayrılmış olan pek çok kavmlara söz, hakkolmuştur.

﴿فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ da onlar iymana gelmezler. - Onun için inzara onlardan başlamak hikmete

muvafık olmaz 8. ﴿إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا﴾ çünkü biz onların

boyunlarında bir takım bağlar, kelepçeler yapmışızdır. -

AĞLÂL, gaynın zammiyle «gull» ün cem'idir. Bahir

Sh:»4010

de der ki gull, unf, tazyık, ta'zib, esaret ma'nâsiyle boyunu ihata eden ve boyun ile beraber iki veya bir eli de

bağlıyandır. Ragıb da şöyle der: a'zayı ortasına alan bağdır. Ba'zıları da ta'zib ve teşdid için eli boyuna

bağlıyan bağıdır diye ifâde etmişlerdir. Kamus mütercimi de mahbus ve mecnun boynuna geçirdikleri demir

toka ve lâleye denilir diye anlatmıştır. Demek ki gull kelepçek ve lâle mekulesi demir bağlardır. Ebû Hayyan

Bahirde diyor ki: zâhir olan işbu « **إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَالًا** » âyeti istiare değil,

hakikat olmaktır. iman etmiyeceklerini haber verince Âhıretteki hallerinden de bir şey haber verilmiş

demektir. Bununla beraber Cumhur bunun bir istiare olduğunu söylemişlerdir ki hidayetlerine mani' olan

enfüsî ve ictimaî l'tiyad ve şeriatın « **وَكَوَلَّأْنِسَانَ الزَّمَانَهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ** »

mısdakinca bir cezai mükteseb halnide tab-u ilzamını tasviridir. Çünkü tomruk ve kelepçek gibi bağlar ceza

ve ukubet alâtından olmak l'tibariyle cebrî olan fitriyyatı değil, iktisab ile istihkaka terettüb eden cezaî bir

ilzam ifâde eder. İlk nazarda asrî medeniyetin boyun bağlarını ihtar eder gibi görünen bu «ağlâl» hem

ferdin kabiliyeti fitriyesini yanlış hedeflere sevk eden bir cem'iyet sultanının fena tazyıklarını hem de bâtil

l'tikadlar, çirkin itiyadlar kötü huylar, taklid, taassub, hevâ gibi küfr-ü ma'siyeti hoşlandırıp iymandan

kaçındıran fena melekelere ve keyfiyetlere nefislerin alıştırla değişmez hale getirilmiş olmasını temsilidir.

Evet o kelepçekler « **خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ** » mazmunu üzere çıkmaz bir surette

boyunlarına geçirilmiş ﴿ **فَهِيَ** ﴾ onlar - o demir çemberler, enli, dik yakalıklar halinde

﴿ **إِلَى الْأَذْقَانِ** ﴾ çenelere dayanmıştır. ﴿ **فَهُمْ مَقْمَحُونَ** ﴾ burunları yukarı, gözleri

aşağı somurtmuş kalmışlardır. - Hakkı görmek için etraflarına bakmazlar ve bakamazlar 9.

﴿وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا﴾

Sh:»4011

hem önlerinden bir sedd ve arkalarından bir sedd çekmişizdir. ﴿فَاغْشَيْنَاهُمْ﴾ kendilerini

sarmışızdır da ﴿فَهُمْ لَا يَبْصُرُونَ﴾ artık baksalar da görmezler- onun için 10.

﴿ءَاَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ﴾ onlara karşı müsavidir de ﴿وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ﴾

ha inzar etmişin kendilerini ha etmemişin ﴿لَا يُؤْمِنُونَ﴾ iymana gelmezler. 11.

﴿إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ﴾ ancak o kimseyi inzar edersin, ya'ni ekseriyet öyle olmakla beraber sen

yine umumunu da inzar edeceksin, çünkü inzarının o kimselere faidesi olur, o kimseleri sakındırır

korundurursun ki ﴿اتَّبِعَ الذِّكْرَ﴾ zikri ta'kib etmekte - kitabı, Kur'anı cidden düşünerek vird

etmekte, nasihat dinlemekte ﴿وَوَخَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ﴾ ve rahmana gayibde haşyet

beslemektedir. - Ya'ni Âhirette olacağı gibi henüz huzuruna varmış olmayıp gibayında bulunduğu halde

onun celâl-ü azametini sayarak ikabından korkar, rahmandır diye rahmetine mağrur olmaz. «

نَبِيُّ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ

الْأَلِيمُ » buyurduğunu hesab eder, emirlerini tutar. Yahud kendi gaybinde içinden ya'ni yalnız zâhiri

değil, Allahdan başka kimsenin vâkif olamayacağı kalbinin iç yüzünden haşyet duyar. Hangi kavmden

olursa olsun ﴿فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ﴾ işte onu hem bir mağrifet hem de bir ecri

kerîm ile tebşir et - «mağrifet» ve «ecr» deki tenvinler tefhîm içindir. Ya'ni hiç bir günâh bırakmayıp örten

geniş, ehemmiyetli bir mağrifet ve hiç bir minnet ve eksikliği olmıyan şanlı, şerefli güzel bir ecr ile müjdele:

demek ki risalet yalnız inzar için değil, hem de böyle büyük müjde ile tebşir hikmeti içindir. Bu inzar ve

tebşirin asıl sirr-ü hikmeti ise şudur:

Sh:»4012

12. ﴿إِنَّا نَحْنُ﴾ hakikat biz, biziz - ma'lûmdur ki Allah tealânın biz buyurması azamet içindir, ya'ni

azamet şanımlı olan bir izzet ve kudreti ma'lûm olan Allahız, yahud biz başka değil, yalnız biz

﴿وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا﴾ ölüleri diriltiriz ﴿نُحْيِ الْمَوْتَى﴾ ve takdim ettikleri şeyleri

hayatlarında yaptıkları iyi ve kötü bütün amelleri ﴿وَأَثَارَهُمْ﴾ ve eserlerini - ya'ni giriye bıraktıkları

nafı veya muzırr eserlerini, gerek okuttukları ilimler yazdıkları kitablar, yaptıkları vakıflar, medreseler,

mescidler, mektebler, yollar, çeşmeler, köprüler, hastaneler türlü imaretler gibi hayr-ü hasenat

müesseselerini ve gerek zulm-ü udvan kanunlarını te'sis ve fisk-u isyan nûmuneleri tertib eden fesad

ocakları gibi şer ve seyiati menhûselerini ve hattâ bütün izlerini ve gölgelerini yazarız namlarına

hisablarına geçiririz. Bir hadîsi sahibde varid olmuştur ki «

اِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ صَدَقَةٌ جَارِيَةٌ وَ
عِلْمٌ يُنْتَفَعُ بِهِ وَوَلَدٌ صَالِحٌ يَدْعُو لَهُ

üçten başka: sadakai cariyeye, intifa' olunur ilim, ona duâ eden salih evlâd» demek ki bu hadîsi şerif kalacak

hayırlı eserlerin aksamını beyan etmiştir. Âyet bunların zıddı olan kötü eserlerin de yazılacağını beyan

ediyor ﴿وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾ ve zaten her şey'i önce açık bir

kütükte bir ana kitabda, ya'ni Levhı mahfuzda ihşa etmişizdir. - Ya'ni her şey, vukuundan evvel ilmi ilâhide

ma'lûm olup Levhı mahfuzda bütün sayısıyla zabtedilmiş olmakla beraber vukuundan sonra da bütün izleri

ve gölgeleriyle yazılır ve insanlar bu suretle yaptıklarından mes'ul edilir. Böyle inzar ve tebşir et.

﴿۱۳﴾ وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذِ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ

﴿۱۴﴾ إِذِ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ

فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿۱۵﴾ قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ

مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿۱۶﴾

قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿۱۷﴾ وَمَا عَلَيْنَا

الْأَبْلَاحُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾ قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ
تَنْتَهُوا لَنَرْجِمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٩﴾ قَالُوا
طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ إِنَّ ذِكْرْتُمُ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٢٠﴾ وَجَاءَ
مِنَ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ
﴿٢١﴾ اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْئَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُّهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾ وَمَا
لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٣﴾ ءَأَتَّخِذُ مِنْ
دُونِهِ آلِهَةً إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنْهُمْ شَفَاعَتُهُمْ شَيْعًا
وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٤﴾ إِنِّي إِذًا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٥﴾

Sh:»4014

﴿٢٥﴾ إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ ﴿٢٦﴾ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ
قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ
الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٨﴾ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ
السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ ﴿٣٠﴾ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ

رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣١﴾ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا
قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣٢﴾ وَإِنْ كُلُّ
لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٣﴾

Meali Şerifi

Ve onlara, o karye sahiblerini temsil getir, o dem ki ona o gönderilen Resuller varmıştı 13 O sıra ki
onlara o ikiyi göndermiştik, bunları tekzib ettiler, biz de bir üçüncü ile ızzet (ve kuvvet) verdik de varıp
dediler: haberiniz olsun biz sizlere gönderilmiş Resulleriz 14 Siz, dediler: bizim gibi bir beşerden başka bir
şey değilsiniz, hem Rahman hiç bir şey indirmedir, siz sırf yalan söylüyorsunuz 15 Dediler: rabbımız bilir,
inanın biz gerçek size gönderilmiş, Resulleriz, açık bir tebliğden ötesi ise bizim üstümüze değil 16 Doğrusu
dediler: biz sizinle teşe'üm ettik, yemin ederiz ki vaz geçmezseniz sizi hiç tınmadan recmederiz ve her
halde size bizden pek acıklı bir azâb dokunur 17 Dediler: sizin şum kuşunuz beraberinizde, ya... nasihat
edilirsenez öyle mi? Doğrusu siz israfı âdet etmiş bir

Sh:»4015

kavmsınız 18 O esnada şehrin tâ ucundan bir er koşarak geldi, ey hemşerilerim: dedi: uyun o gönderilen Resullere 19 Uyun sizden bir ecir istemiyen o zatlara ki onlar hidayete irmişlerdir 20 Hem neyime kulluk etmiyeyim ben, o beni yaradana? Hep de döndürülüp ona götürüleceksiniz 21 Hiç, ben ondan başka ma'budlar mı tutarım? Eğer o Rahman bana bir keder irâde buyurursa onların şefaati benden yana hiç bir şeye yaramaz ve beni kurtaramazlar 22 Şübhesiz ben o vakıt açık bir dalâl içindeyim 23 Haberiniz olsun ki ben rabbınıza iyman getirdim, gelin dinleyin beni 24 Denildi ki: haydi gir Cennet! ay, dedi, nolurdu kavmin bilselerdi? Rabbım bana ne mağrifet buyurdu 25 Beni ikram olunan kullarından kıldı 26 Arkasından ise kavminin üzerine Semâdan bir ordu indirmedik indirecek de değildik 27 O yalnız bir sayha oldu derhal sönüverdiler: 28 Ey!.. ne hasret o kullara ki kendilerine her gelen Resul ile mutlaka istihzâ ediyorlardı 29 Baksalar a kendilerinden evvel ne kadar karınlar helâk etmişiz, onlar hiç onlara dönüp gelmiyorlar 30 Ancak hepsi toplanıp bizim kıtımıza ihzar edilmişlerdir 31

13. ﴿وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ﴾ - Ketbi âsâra ve asîl bir

nûmunede bir çok şey'in ihsasına bir misal gibi olan bu mesel gerek üzerlerine kavil, hakk olanları inzar ve gerek zikre ittiba' edenleri tebşir sadedinde Peygambere mev'ud olan inkılâbatın mühim bir misalini

vermektedir ki buna bu r'ibarla « يَسَ » nin kalbi denilse sezâdır. Ya'ni Nasrâniyyetin karşısında müşrik

Romalılar nasıl söndiyse islâmiyyetin karşısında da öyle devletler sukut edecek «

لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ» sirri zâhir olacaktır. Burada bu karye Antâkye, mürselûn da İsâ

aleyhisselâmın Havariyyunundan gönderilenler olduğu naklediliyor. O halde eshabı karye, eshabı

memleket ve zikrolunan kavm, Romalılar olduğu anlaşılır. 14.

﴿اذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا﴾ - bunun zâhiri,

Sh:»4016

bunların taraf ilâhîden nübüvvet verilmiş Resuller olduklarını iş'ar eder. Ebû hayyan der ki «

«إِنَّ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا» denilmiş olması da buna delâlet eyler. Çünkü bu muhavere

Peygambelere karşı olur. İbni Abbasın ve Kâ'bın kavli de budur. Lâkin Katâde ve gayrileri demişlerdir ki

bunlar havariyyundan olup İsâ aleyhisselâm refi sırasında gönderdi اهـ . Bu surette « أَرْسَلْنَا »

buyurulması Hazreti İsâ tarafından gönderilmeleri de Allah tealânın emriyle olduğundan dolayı olmuş

oluyor. Ba'zıları bu ikisinin Yuhanna ile Pavlus olduğu ﴿فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ﴾ - bu üçüncüsünün

de Şem'unussafa olduğunu söylemişlerdir. Fakat beyanın asıl hedefi temsil olduğu cihetle bunun bu

suretle ifâde buyurulması risaleti Muhammediyyenin şani izzetini temsilde sarîh denecek kadar bir işaretle

göstermek içindir. Ya'ni ikinin bir üçüncü ile takviyesi Musâ ve Isâ aleyhisselâmın ahîren risaleti

Muhammediyye ile « مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ » ta'ziz ve takviyesini temsil eyliyor. Önce Musâ

ve Isâyı göndermiştik, bunları tekzib ettiler, sonra da Muhammed aleyhisselâm ile bunlara izzet ve kuvvet

verdik denilmiş gibi oluyor. Mürselûn o karyeye vardılar da

﴿فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ﴾ haberiniz olsun ki sizlere gönderilmişiz Resulleriz

dediler 15. ﴿قَالُوا﴾ o Karye sahipleri - Resullere karşı - şöyle dediler

﴿مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا﴾ siz bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsiniz - fazla

ne meziyyetiniz olabilir ki öyle bir da'vada bulunuyorsunuz

﴿وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ﴾ ve Rahman hiç bir şey indirmemiştir. - ne vahiy, ne

risalet, ne kitab ﴿إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ﴾ siz sırf yalan söylüyorsunuz - vahy-ü risaleti,

beşerî nübüvveti esasından

Sh:»4017

inkâr ettiler. Çünkü Romalılar müşrik putperest idiler, bununla beraber Allahı inkâr etmemişlerdi 20.

﴿وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ﴾ o esnada Medînenin aksasından bir er - bu er,

bu kahraman fedaî, bu büyük mücahid, bu güzel vâiz, doğru Cennete giden ve Allah tealânın bilhassa

ikramına mazher olan bu sevgili şehîd, sahib Habîbi neccar diye ma'ruftur.

MEDİNE, şehir demektir. Medinenin aksası, şehrin en ucu, ta öte başı demek oluyor ki Resullerin

tebliğatı ve onlara karşı edilen muamele şehrin her tarafından işidilmiş, belâğa mübîn yapılmış idi. Bu

Medine de Antâkyedir diyorlar ve o zaman büyük ve geniş bir şehir olduğunu söylüyorlar, maamafih

Medinenin aksasından demek o memleket ricalinin en ileri gelenlerinden bir zat ma'nâsını da andırır.

Resullere sui kâsd edilmek üzere bulunduğunu haber alıp bu zat-geldi ﴿يَسْعَى﴾ koşuyordu - ya'ni

koşarak geldi, ehli iymana nümune olmak, irşad etmek için bütün cehdiyle çalışıyordu. Bakınız kısaca ne

güzel nasihat etti ﴿قَالَ يَا قَوْمِ﴾ ey benim kavmim: ey hemşehrilerim dedi

﴿اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ﴾ uyun o gönderilen Resullere uyun: dedikleri yola gidin - demek evvelâ

hemşerilik şefakatini ileri sürerek nasihatı takdim ve onların Resul olduklarını ihbar ile iymanını izhar

eyledi, esbabı mucibesini de şu te'kid ile izzah eyledi: 21. ﴿اتَّبِعُوا مَنْ﴾ uyun o kimseye ki

﴿لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا﴾ sizden bir ecir istemez - dünyevî bir garaz-u ivaz talep etmez

﴿وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ kendileri ise hidayete irmiş doğru yolu tutmuşlar. - Burada şöyle bir kıyasi

mukassim, bir dilem vardır: bir yolcunun bir rehberine uyması için iki mani'

Sh:»4018

tasavvur olunabilir: ya biçimsiz bir ücret istemesi yâhud ehliyyetine emniyyet edilememesi, bunlar ise hem bir ücret istemiyorlar, hem hidayet sahibi zatlar, o halde bunlar Resul olmasalar bile doğru ve hasbî olduklarından dolayı kendilerine ittiba' etmemek için hiç bir sebep yoktur. Hidayetlerinin zuhurunu beyan ile ademi mani'den sonra muktezinin vücudunu göstermek için de buyuruluyor ki: 22.

﴿وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ﴾ hem benim neyime ibadet ve kulluk etmiyeyim
﴿الَّذِي فَطَرَنِي﴾ o beni yaradana - bu, mukteziye işaret ve bu söz irşadda telâttuf için ibrazi şefekatle belîğ bir ta'rızdır. Ya'ni o Resuller bizi yaradana kulluk etmeğe ve yalnız onu ma'bud tanıyıp ona ibadet etmeğe da'vet ediyorlar. Bunun doğruluğu ise aşikârdır. Ben sizi kendim gibi düşünüyorum, ben beni yaradana kulluk etmeyi borcum, vazifem bilirim, çünkü beni yaratmıştır. Ona karşı bu vazifemi yapmamak için hiç bir uzrüm ve manim yok. O halde siz o sizi yaradan rabbınıza neye ibadet etmiyesiniz

﴿وَالِيهِ تُرْجَعُونَ﴾ halbuki hep döndürülüp ona götürüleceksiniz - o halde ona kulluktan nasıl kaçınırsınız? 23. ﴿ءَاتَّخِذْ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً﴾ Hiç ben ondan başka ilâhlarımı edinirim, başka ma'budlar mı tutarım? Çünkü ﴿إِنْ يَرِدَْنَّ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ﴾ eğer o Rahman -

rahmetiyle beni yaratmış olan Rahman - ya beni bir durrile bir sıkıntı ile sıkmak isterse

﴿لَا تُغْنِي عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا﴾ onların, ya'ni ondan başka tapılanların benden

yana şefaati hiç bir faide vermez ﴿وَلَا يُنْقِذُونِ﴾ ve beni kurtaramazlar - hiç biri ma'bud

olamazlar 24. ﴿إِنِّي إِذَا لَفِيَ ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ şübhesiz ki o takdirde - beni yaradan

Rahmandan başka

Sh:»4019

ma'budlar edindiğim surette - ap açık bir dalâl içindeyimdir. 25.

﴿إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ﴾ - Bu güzel nutkun hatimesi olan bu güzel hitabe bir

kaç ma'hâ vardır:

EVVELÂ, mürselîne hitabdır; halkın öldürmek için hücumu üzerine onlara şöyle ikrar verip işhad etmiştir:

haberiniz olsun ey mürselîn ben sizin rabbınıza cidden iman ettim, şimdi beni duyun da şâhid olun. Yarın

Âhirette onun huzurunda şehadet edin.

İKİNCİSİ, yine kavmına hitabdır ki şöyle demek olur. Haberiniz olsun ben o sizi yaradan o sizi yaradan

rabbınıza şübhesiz iman ettim, ey kavmim gelin dinleyin beni de o Resullere uyun, siz de iman edin.

ÜÇÜNCÜSÜ, istikbalin insanları da dahil olmak üzere duymak kabiliyeti olan umuma hitab veya kase

olarak haberiniz olsun ben iman getirdim, rabbınız aşkına bundan böyle dinleyin beni, benim nutkumu,

macerâ ve menakıbımı ey duygusu olanlar! Bakınız netice ne oldu 26.

﴿قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ﴾ gir Cennete denildi - ya'ni şedid edildi, doğrudan doğru Cennete

girmekle ikram olundu ki Allah yolunda şehid olanlar hep böyledir. Böyle denince ne dedi bilir misiniz?

﴿لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ﴾ keşke
﴿يَا﴾ ay! - bu ne güzelmiş
﴿قَالَ﴾ dedi ki

kavmim bilselerdi 27. ﴿بِمَا غَفَرَلِي رَبِّي﴾ rabbım bana ne büyük mağrifet buyurdu da

﴿وَجَعَلَنِي مِنَ الْمَكْرَمِينَ﴾ beni böyle ikram edilen kullarından kıldı - kavmi hakkında

böyle temennide bulundu, demek kavmını unutuvermemiş, gayzu intikam da beslememiş, düşmanlarına

bile merhamet eden evliya ruhiyle istemişti ki kendinin irdiği saadeti bilseler de, cinayetlerine, küfürlerine

tevbe edip iman ve taat

yolunu tutsalar, Allah yolunda fedailik etseler. Bununla beraber bu temenni, bir mübahat ma'nâsından hali de değildir.

Şimdi hiç şübhe yok ki burada hatıra şöyle bir suâl gelir: böyle bir kahramanı, böyle yüksek bir vâiz ve mücahidi katl eden o kavma Allah tealâ ne yaptı? Böyle bir suâlde karşı buyuruluyor ki:

28. ﴿وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ﴾

onun arkasından da kavminin üzerine Semâdan bir ordu indirmedik - ya'ni onu dinlemeyip katl eden

kavmını da onun arkasından sağ bırakmadık, gerçi o şehidin arkasında ve Resullerin elinde bir ordu yoktu,

bununla beraber onlara harb için gökten bir ordu da indirmedik ﴿وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ﴾ indirmiş

de değildik - ya'ni bu gibi ahvalde gökten ap açık bir ordu indirivermek âdeti ilâhiyye olmamış olduğu gibi

harikul'âde olarak da indirmedik, daha doğrusu indirecek de değildik, Allahın bir kavmı mahvetmesi için

öyle ordular indirmesine lüzum yoktur. «Bedr» de, «Handak» de Melâike indirmesi bile mücerred

mü'minlere bir müjde ile kalblerini tatmin için idi, o bir iş murad edince sâde «ol!» der oluverir, onun için 29.

﴿إِنْ كَانَتْ﴾ olan hadise başka değil ﴿إِلَّا صِيْحَةً وَاحِدَةً﴾ sâde bir sayha

oldu - tek bir ses, bir haykırmaya, Cibrilin bir haykırması ﴿فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ﴾ hemen

sönüvermişlerdi - önüne geleni yakmak isteyen o âteşin kavm o vakıttan itibaren sönmüşlerdir. Bundan

Antâkyaya ahalisinin mahv-ü helâkını anlamak istemişlerse de da'veti ıyseyviyye karşısında müşrik Roma

devletinin ortadan kalkmış olduğunu anlamak daha şümullüdür. 30.

﴿يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ﴾ ey ne hasret o kullara ilh... - Bu yalnız

Sh:»4021

o sönenlere bir teessüf değildir. Kavl, hakk olan eksere meselin tatbiki hasılı olan bir inzâr, gafilîne de bir

tenbihtir. 31. ﴿أَلَمْ يَرَوْا﴾ ya görmedi mi de onlar - o istihza edip duran kullar?

﴿كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ﴾ kendilerinden evvel ne kadar karınlar helâk

etmişiz: ﴿أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾ onlar, onlara dönüp gelmiyorlar - ya'ni Dünyaya

bir daha dönüyorlar 32. ﴿وَإِنْ كُلٌّ﴾ ve hepsi - o ihlâk edilen ve henüz edilmeyen hepsi başka

değil ﴿لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾ yalnız toplanıp bizim huzurumuza ihzar

edilmekte olan bir cem'iyet bulunuyorlar - böyle iken nasıl olur da başka ilâhlar ittihaz edip şirk

koşarlar?

IHZAR, huzura getirmek demektir. Mahkemeye rızasıyla gelmiyen kimseyi tutup cebren hâkimin

huzuruna getirmek ma'nâsında kullanılır ki burada bilhassa bu ma'nâyadır. Ya'ni herkes ölmekle yok olup

gitmiyor, hisab ve ceza için Hak tealânın huzuruna haşr-ü sevk olunuyor.

Bu tebliğden sonra bir de aklî delillerle tenvir olunarak buyuruluyor ki:

﴿٣٣﴾ وَآيَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيِّتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا
فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٤﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ
وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٥﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ
أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾

Sh:»4022

﴿٣٦﴾ سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ
وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ

النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا
 ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٩﴾ وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ حَتَّىٰ
 عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٤٠﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ
 الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤١﴾
 وَآيَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤٢﴾
 وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٣﴾ وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا
 صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنقَدُونَ ﴿٤٤﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ
 حِينٍ ﴿٤٥﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ
 لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا
 كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٧﴾

Sh:»4023

﴿٤٧﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ
 كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطَعَمَهُ إِنْ أَنْتُمْ
 إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ

صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ
يَخِصِّمُونَ ﴿٥٠﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٥١﴾

Meali Şerifi

Hem bir âyettir onlara ölü Arz: biz ona hayat verdik ve ondan habbeler çıkardık da ondan yiyip
duruyorlar 32 Ve onda Cennetler yaptık, hurma bağçeleri, üzüm bağları, neler! içlerinde kaynaklar akıttık
33 Yesinler diye mahsulünden ve kendi ellerinin ma'mulâtından, halâ şükretmiyecekler mi? 34 Tenziyh o
yardan sübhane bütün o çiftleri, hepsini, Arzın bitirdiklerinden ve kendi nefislerinden ve daha
bilemiyecekleri neler, nelerden 35 Bir âyet de onlara gece, ondan gündüzü soyarız bir de bakarlar ki
karanlığa dalmışlar 36 Güneş de; kendisine mahsus bir müstekarr için cereyan ediyor, o işte o azîzi alîmin
takdiridir 37 Aya da: menzil menzil ona miktarlar biçmişizdir, nihayet dönmüş eski urcun gibi olmuştur 38
Ne Güneş kendine aya çatması yaraşır, ne de gece gündüzü geçer, her biri birer felekte yüzerler 39 Bir
âyet de onlara o dolu gemide zürriyetlerini taşımamız ve kendilerine o misilliden binecekleri şeyler
yaratmamızdır 40 Dilersek onları gark da ederiz o vakit ne onlara feryadçı vardır, ne de onlar kurtarılırlar

Sh:»4024

Ancak tarafımızdan bir rahmet ve bir zamana kadar yaşatmak için başka 42 Hal böyle iken onlara önünüzdekini ve arkanızdakini gözetip korunun ki rahmete şayan olasınız denildiği zaman 43 Kendilerine rablarının âyetlerinden her hangi bir âyyet de gelse mutlaka ondan yüz çevire geldiler 44 Allahın size merzuk kıldığı şeylerden hayra sarfedin denildiği zaman da onlara o küfredenler iyman edenler için şöyle dediler, biz hiç yedirirmiyiz o kişiye ki Allah dilese ona yiyeceğini verirdi, siz ap açık bir dalâl içinde değil de nesiniz! 45 Ve ne zaman bu va'd, doğru iseniz? diyorlar 46 Başka değil, tek bir sayhaya bakıyorlar, bir sayha ki onlar çekişip dururlarken kendilerini yakalayiverir 47 O zaman bir tavsiyeye bile kadir olamazlar, ailelerine de dönecek değillerdir 48

33. ﴿وَايَةٌ﴾ Hem bir âyet - ya'ni Allah tealânın kudretinin kemaline ve ölüleri diriltbileceğine açık

bir delil ve alâmettir. ﴿لَهُمْ﴾ Onlara, o gafillere ve münkirlere ﴿الْأَرْضُ الْمَيِّتَةُ﴾ o ölü

Arz - Arz, toprak, malûm ki câmidir, hattâ sûrei «Hacc» da « وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً »

buyurulduğu üzere sönmüş bir ateş halinde, hayat ile tamamen zidd bir mahiyette ölüdür. Hele bir ögle

sıcığında bir Arabistan çölünün manzarası düşünülürse onun hayattan ne kadar uzak olduğu görülür.

Diğer tabiate kalsa idi o ölü Arzda bir ot bile bitmezdi. Fakat ﴿أَحْيَيْنَاهَا﴾ biz ona hayat verdik -

onda hayat yarattık, nebatî, hayevanî uzviyyetlerle dirilik, şenlik vücade getirdik. Hayatın ibtida bir

huceyreden başladığını göstererek de buyuruluyor ki ﴿وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا﴾ ve ondan,

ya'ni Arzdan bir dane çıkardık -

HABB, habbenin ismi cinsidir ki azına da çoğuna da itlak olunur. Cem'i hubub, onun cem'i hububâtîr.

Lisanımızda

Sh:»4025

olduğu üzere bilhassa buğday, arpa, pirinç, susam gibi yenen danelerde şayi' olmakla beraber ale'lumum

ot ve çiçek tohumlarında dahi müteareftir. Kamus sahibi Besairde der ki: hububun bir tekine habbe

denilmesi, şey'in aslı ve maddei kıvamı olması itibariyledir **أهـ**. Bu haysiyette bir habbe, hayatın ilk

başlangıcı olan bir huceyre (cellule) demektir. Burada da bu cinse işareten «

﴿وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا﴾ buyurulmuştur. Ulumî tabiiyye noktai nazarından mülâhaza edildiği

zaman Arzın anasırından bir hayat huçeyresinin tekevvünü, bir habbenin çıkması tabiî değildir. Tohumsuz bir hayat huçeyresi tabiî olarak teşekkül edemez (generation spontance) olmaz. Filvakı' bir nâkısın kendiliğinden bir zâid oluvermesi akla da muvafık gelmez. Bununla beraber Arzda hayat emri vakı' olduğu için yine ulumı tabiiyye eshabı derler ki: fakat bidayette ilk tohumun, ilk huçeyrenin gayri tabiî olarak vücude gelmiş olduğunu itiraf etmek zarurîdir. İşte bu nokta doğrudan doğru tabiatler üzerinde hâkim olan hâlık tealânın ölülere hayat veren kudreti rabbaniiyesini gösterir. Bunun bir ıstıfa olduğunu söylemek de aynı ma'nâyı isbat etmektir. Çünkü ıstıfanın her mertebesi fevkattabia bir tekemmül arzeder. (sûrei «En'am» a bak) bu suretle ölü Arza hayati nebatîden başlıyan bir hayat verilip ondan habbeler çıkarıldığı ve böyle tek huçeyrelerden başlıyan bu hayatın insan hayatına doğru terbiye ve tekemmül ettirildiği lâtıf bir imtınan tarzında beliğ bir i'caz ile ihtar olunarak buyuruluyor ki: ondan bir habb çıkardık da

﴿فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ﴾ şimdi ondan yiyorlar - belli ki bu şöyle demektir: O insanları dahi yarattık da o

danelerden yiyip duruyorlar. Sonra onların terkibi ve terakkisiyle bilhassa hayatı insaniyyenin idâme ve tekemmülâtı esbabına inayet buyurulduğu anlatılmak üzere de buyuruluyor ki 34.

﴿وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ﴾ hem onda: o Arzda

Cennetler yaptık - o tek hücreli hayatı üretip terkeb ve te'lif ederek birbirine girmiş dilber, dilnişin bağlar

husule getirdik ﴿مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ﴾ hurmalıklar ve üzümlükler, neler - ki bunlar nebatî

hayatın en mükemmel şekli ve insan ezvakının en tatlı menabiidirler. ﴿وَفَجَّرْنَا فِيهَا﴾ ve onda

- yine Arzda yâhud o Cennetler içinde ﴿مِنَ الْعَيْنُونِ﴾ kaynaklardan çaylar, pınarlar akıttık 35.

﴿لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ﴾ ki onun mahsulünden, Allahın verdiği meyvesinden hasılâtından

﴿وَمَا عَمَلَتْهُ أَيْدِيهِمْ﴾ ve ellerinin yaptığı şırası, pekmezi ve teferrüatı gibi ma'mulâtından

yesinler, intifa' etsinler diye - bu ma'nâya göre « مِنْ ثَمَرِهِ » de « لا » vardır vakfolunmaz. Maamafih

burada « ما » nın nâfiye olması da tecviz edilmiştir. Buna göre « مِنْ ثَمَرِهِ » de vakıf caiz « ج » olup

ma'nâ şöyle olur: mahsulünden yesinler, onu onların elleri yapmadı, ya'ni o bağlara bakmaları ve suyu,

çapası gibi işlerine çalışmaları ıktiza ederse de intifa' edecekleri o mahsul onların sun'u değil, Allahın

vergisidir. ﴿أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾ hâlâ şükretmiyecekler mi? - Şirk ve küfrândan vaz geçip tevhid-ü

iyman ile ibadet ve kulluk etmiyecekler mi?

Abdülkadiri geylânî kuddise sirrüh Fütuhul'gaybde der ki: şükür, ya lisan veya kalb veya cevarih ile olur:

lisan ile şükür, ni'metin Allah tealâdan olduğunu ı'tıraf ve halka izafeti terk eylemektir. Ne kendine ne havl-ü

kuvvetine ve kesbine, ne de senin gayrından ellerinde cereyan edenlerin hiç birine isnad etmemek, çünkü sen de onlar da hep o ni'met için esbab, âlât ve edevatsınızdır. Onu kısmet eden, gönderen iycad eden, onunla meşgul eyliyen müsebbib olan Allah azze ve celledir. Kasım o, mu'ty o mücid odur. Şükre ehakkolan odur. Hediyeyi getiren uşağa

Sh:»4027

bakılmaz, gönderen Efendiye bakılır. Bu bakışı bilmiyenler hakkındadır ki «

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ

» buyurmuştur. Zâhire, sebebe bakıp da ilmi ve ma'rifeti ondan ilerisine geçmiyen cahildir, nâkıştır, akli

kasırdır. Çünkü âkile âkil denilmesi akıbeti görmesi i'tibariyledir. Kalb ile şükür: sende olan ni'metlerin hepsi

zâhirde ve bâtında harekât ve sekenatındaki menfeatlerin, lezzetlerin cümlesi başkasından değil, ancak

Allahdan olduğuna i'tikadı dâimle sağlam bağlanmaktır ki lisanınla şükürün, kalbinde şükürün tercemanı olur.

«

﴿وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً﴾ . ﴿وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ﴾
﴿فَمِنَ اللَّهِ﴾ . ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا﴾ buyuruluyor ki

mü'min için Allahdan başka mün'im kalmaz. Cevarih ile şükre gelince: bütün a'zalarını Allah tealânın taatında tahrik ve isti'mal eylemektir. O halde Allahdan ırâz bulunan her hangi bir hususta halktan hiç birine icabet etmemek lâzım gelir. Ki bu, nefse, hevâye, irâdeye, emanîye ve sair halka şamildir. Allaha taati asıl ve metbu' ve mâsivasını ferî' ve tabî' kılmak gibi ki başka türlü yaparsan cebbar, zalim ve Allahın hukmünün gayriyle hâkim olmuş olursun «

«وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ»

36. ﴿سُبْحَانَ الَّذِي﴾ - Sûrei «Bakare» de ve sûrei «İsra» nın başında izzah edildiği üzere

sübhân, tesbihin alemidir. Bununla beraber büyük teaccub makamında da kullanılır, tesbiyh de tenziyhin aksasıdır, ya'ni her hangi bir lekeden yaraşsızlıktan i'tikadda, kavilde, filde son derece tenziyhdır. Bu

suretle «سُبْحَانَ سُبْحَانَ» yâhud «سَبِّحُوا سُبْحَانَ» mazmununu ifâde eden bu tesbihin

burada böyle istinaf ile sevkı ne güzeldir!

EVVELÂ, bu bir taraftan şükretmiyenleri tevbiyh, bir taraftan da şükredeceklere şükürün başı kemali

tenziyh ile tevhid olduğunu ta'limdir.

SANİYEN, sıla mevkünde zikrolunan âsarı kudretin ehemmiyyetini iş'ar ile şükrün esbabı mucibesini

ziyadesiyle te'kidir.

Sh:»4028

SALİSEN, eşleri yaradanın eşsizliğini, şerîk ve nazîrden münezzehtir birliğini isbat eden belîğ bir san'atı

tıbak vardır: tesbih o yaradana, yâhud ne münezzehtir sühbândır o yaradan ki

﴿خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا﴾ bütün o çiftlerin hepsini yarattı -

EZVAC, zevcin cem'idir. Zevc çift ve eş demektir ki ragıbın beyanı vechile iki karînin her birine de ve bir

diğerine mümasil veya zıddolarak alâkadâr olan her şey'e de denir. Bu i'tibar ile âlemdeki şeylerin hepsi bir

zıddı veya mümasili veya her hangi bir terkib ve tekabülü bulunmak haysiyyetiyle çifttirler. Meselâ cisim ve

ruh, madde ve kuvvet cevher ve araz, nefis ve âfâk, Arz ve Sema, zulmet ve nur, Dünya ve Âhîret gibi ki

elektrik bile müsbet ve menfi ikiye ayrılıyor. O halde halekal'ezvac demek bütün enva' ve esnafıyle âlemi

halk etti demeğe müsavidir. Ancak burada asıl sevk, bütün âlemin halkını anlatmak değil, bir şerîk ve nazîri

bulunan bütün eşlerin, bütün çiftlerin mahlûk olduğunu ve binaenaleyh mahlûkun halika eş olamayacağını

anlatarak halkın nezahet ve vahdaniyyetini isbat etmektir. Bundan başka ezvac ta'bir olunmasında diğer

bir nükte daha vardır ki hayati beşer için evvelki ni'metlerden daha ziyade ehemmiyeti haiz olan izdivac

ni'metinin halkına işaret ile şükre tehyic ifâde eder: Netekim ezvac şöyle beyan buyuruluyor. O çiftleri ki

﴿مِمَّا تَنْبِتُ الْأَرْضُ﴾ Arzın bitirdiklerinden - evvelki âyette zikr olunan ve olunmayan

envai nebatat ve eşcar ﴿وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾ ve kendi nefislerinden - erkek ve dişi

﴿وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ ve daha bilemeyecekleri şeylerden - ki ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne

de bir beşerin hatırına gelmiştir.

37. ﴿وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ﴾ bir âyet de onlara gecedir. - Mekânda

Sh:»4029

tecellî eden kudreti ilâhîyyeyi ihtardan sonra bununla da zamanda tecellî eden kudreti rabbaniyyeye işaret

buyuruluyor. Şöyle ki ﴿نَسَلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ﴾ ondan gündüzü yüzeriz -selh kelimesi biri

diğerinin lâzımı iki ma'na ile kullanılır: soymak, çıkarmak: « سَلَخْتُ الْإِهَابَ عَنِ الشَّاةِ

» denilir. Koyundan deriyi yüzdüm, soydum, giderdim demek olur. Diğerinde ise «

« سَلَخْتُ الشَّاةَ عَنِ الْإِهَابِ » koyunu deriden soydum denilir. Açtım meydana çıkardım

demek olur. Türkçemizde de elmayı soydum yâhud elmanın kabuğunu soydum dediğimize göre biz de

soymak kelimesinde bu iki sureti farklı farksız kullanıyoruz demektir. Burada her iki ma'nâ ile de tefsir

edilmiştir ki ikisi de doğrudur. Evvelkine göre geceden gündüzün yüzülmesi bir kurbanın derisi

yüzülüymüş gibi muhîttan zıyanın sıyrılıp sönmesiyle ademi aslıyi ihtar eden karanlığın zuhuru, ya'ni

akşam olmak hâdisesi demek olur. Ki ﴿فَإِذَا هُمْ مُظْلَمُونَ﴾ derken bir de bakarlar ki onlar

karanlığa dalmışlardır. - Kavlinde ta'kiyb ve müface'e bu ma'nâda zâhir olduğundan ekser müfessirîn bu

vechi ihtiyar etmişlerdir. Bu surette gece yalnız bir inzar âyeti olarak ihtar edilmiş olur. İkinci ma'nâya göre

ise geceden gündüzün yüzülmesi karanlık içinden aydınlığın çıkarılması, ya'ni sabah olmak hâdisesi olmuş

oluyor, ki bunda ölümlere hayat vermektan nümune olan bir neş'ei tebşir vardır. Netekim geceler gebedir

denilir. Buna göre «فَإِذَا هُمْ مُظْلَمُونَ» yine aynı günün âhiri geceye varacağını göstermiş

olur.

38. ﴿وَالشَّمْسُ﴾ güneş de - bir âyettir, Ya'ni gece ve gündüzün sebebi gibi görünen Güneş de

Allahın kudretine bir alâmettir ﴿تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا﴾ kendisi için mukadder bir müstekarr

için cereyan ediyor - bu cereyanı Şemsin yalnız mekânda hareketi diye anılmamalı, mekânî ve

zemanî

Sh:»4030

bilcümle âsâr ve evzâyile vücudde tevalisi ma'nâsına anlamalıdır. Meselâ zıya ve hararet neşri de onun bir cereyanıdır.

MÜSTEKARR, mimli masdar, ismi zeman, ismi mekân olabildiği, « لَام » la da bir kaç ma'nâya geldiği cihetle bu ifâde müteaddid ma'nâlara sadıktır.

EVVELÂ, Güneş kendisi için takdir ve tahsis edilmiş bir istikrar sebebiyle, ya'ni sâbit bir karar, müntazam bir kanun ile cereyan eder. Hisabsız, serserî, kör bir tasadüf ile değil.

SANİYEN, bir istikrar için, ya'ni kendi âleminde bir karar ve müvazene husule getirmek hikmet ve gayesiyle yâhud nihayet bir sükûna erip durmak için cereyan ediyor.

SALİSEN, ismi zaman olduğuna göre kendine mahsus bir istikrar zamanı için, ya'ni duracağı bir vakte,

bir eceli müsemmaye kadar cereyan eder ki bu vakit « إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ » vaktidir.

RABĪAN, ismi mekân olduğuna göre: kendine hass bir istikrar mahalline mahsus ya'ni, yerinde sâbit olarak cereyan eder, mihverinde döner, yâhud kendisinin karargâhı olan âlemin menfai için cereyan eder.

Bu ma'nâda vatana hizmet için bir teşvik de vardır. Nihayet birinci « لَام » ilâ ma'nâsına olmak üzere şu ma'nâ da vardır: kendisi için bir istikrar noktasına doğru gitmektedir. Tatbiki bir kaç vechile izyaha muhtemil bulunan bu ma'nâya göre Şemsin diğer bir merkeze doğru hareket etmekte bulunduğu da anlaşılabilir.

Netekim bir hadîsi şerifte de « مُسْتَقَرُّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ » Şemsin müstekarrı Arşın altındadır

diye vârid olmuştur.

﴿ ذٰلِكَ ﴾ işte o - cerayanı acib ﴿ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴾ o azîzi alîmin takdiridir.

-Ya'ni kudretiyle her şe'ye galib ve hâkim ve ilmiyle her şey'i muhîr olan ve sana

Kur'anı

Sh:»4031

indirip sıratı müstekimi gösteren Allahın takdiri, yani bütün hudud ve tafsilâtını bilip biçmesiyledir. Yoksa ne yaptığını bilmez gör bir tabiatın eseri değil, bizzat kadim bir müessir hiç değildir.

39. ﴿وَالْقَمَرَ﴾ Kamere gelince ﴿قَدَّرْنَا مَنَازِلَ﴾ ona menzil menzil mıkdar

biçmişizdir. - O Güneş gibi istikrarlı bir surette cereyan etmez. Ona bir takım menziller ve her menzile göre

bir mıkdar ta'yin etmişizdir. Seyyadır her gün bir menzile gelir, her menzile göre bir şekilde bir şekilde

görünür. Arablar, menâzili kameri şunlarla saymışlardır: şertan, butayn, süreyya, deberan, hek'a, hen'a, zira',

nesre, tarf, cebhe, zübre, sarfe, avva, simâk, gafir, zubânâ, ikilil, kalb, şevle, neâim, belde, sa'düzzâbih,

sa'dübûla, sa'düssüud, sa'dul'ahbiye, fer'uddelilmukaddem, fer'uddelilmuahhar, reşa. Bunlardan her

gece bir menzile konardı istikbale kadar günden güne nuru arta arta sonra da eksile eksile son menzilde -

ki ictima'dan öncedir - iyice incilir, kavslenir ﴿حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ﴾ nihayet

dönüp eski urcûn gibi olana kadar -

URCÛN, eğri salkım çöpü demektir. Bilhassa hurma salkımının dip çöpü ki eskisi, ya'ni geçen seneninki,

daha ince, daha eğri, daha renkli olur. Bu teşbih pek bed'îdir. Zannedildiği gibi hilâlin ilk ve son şeklini

göstermekle kalmıyor, Kamerin o menazilde giderken arz etrafında bir ayda katettiği mahrekin bir

mürtesemini de göstermiş oluyor.

Sh:»4032

Eski denilmekle bu mahrek üzerinde Kamerin her menzildeki cirmi de tahyil edilmiş bulunuyor ki eski

hey'etçiler bu teşbihin letafetini idrâk edemezlerdi. Bu takdir o kadar güzel ve bu tevzii vezaif o kadar

yerindedir ki 40. ﴿لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ﴾ ne Güneş

kendisine aya çatmak yaraşır ﴿وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ﴾ ne gündüz gecenin önüne

geçer ﴿كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ hepsi birer felekte yüzerler. - Biri diğerine çarpmaz,

vazifeleri o kadar güzel ve muntazam tevzi' olunmuştur. « يَسْبَحُونَ » cemi' sigasiyle iyrad olunmakla

külden murad, yalnız Şems-ü Kamerden her biri değil Bütün ecram olduğu anlatılmıştır. Bu cihetle hey'eti

cedide düsturuna işaret eden bu âyetin bir nazîri sûrei Enbiyade geçmiş olduğu cihetle oraya bak.

Yalnız Şemsin yüzdüğü feleki nedir? Bu bir medar olduğuna göre onun da bir seyyare olması lâzım

gelmiyor mu? diye sorulabilir. Gerçi mihverî etrafına da mahalli deveran ma'nâsına medar denebilirse de

bundan zâhir olan Güneşin balâda zikrolunduğu üzere hadîsi şerifin gösterdiği vechile Arşın altında diğer

bir müstekarre bir merkeze doğru hareket ettiğini ve binaenaleyh onun yüzdüğü felek de ona olan medar

ve mahreki olduğunu kabul etmek ıktıza eder.

41. ﴿وَايَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفَلَكِ الْمَشْحُونِ﴾

Fülki meşhun denilince ibtida Hazreti Nuhun gemisi hatıra gelir. Fakat burada « ذُرِّيَّتَهُمْ » kaydı bunu

iradeye mani'dir. Bu karîne ile burada fülki meşhun, hâmil kadınların rahimlerinden mecaz, belîğ bir

istiaredir. Evet, sulbı pederden bir tufan ile atılan zürriyyetler, anaların rahimlerinde Hazreti Nuhun gemisi

gibi bir sefinei necat bulur

Sh:»4033

42. ﴿وَوَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ﴾ - bu bütün merakibi bahriyye ve

berriyyeye şamilidir. 43. ﴿وَإِنْ نَشَاءُ نَغْرِقْهُمْ﴾ Ve dilersek onları: o zürriyyetleri fülki meşhûn

gibi olan rahimlerde, kendilerini de onun mislinden bindikleri gemilerde gark ediveririz

﴿فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ﴾ de ne o zürriyyetler için bir feryadçı, bir feryad eden veya feryada yetişen

bulunur ﴿وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ﴾ ne de berikiler gark oldukları denizden kurtarılırlar. 44.

﴿إِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ﴾ Meğer ki bizden bir rahmet ile ve bir

zamana kadar yaşatmak için ola - ancak o takdirde kurtarılırlar.

45. ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَخَوَّوْنَ﴾ - âfakî ve tekvinî âyetlerden sonra

tenzili âyetlerden de 'razlarını beyandır. 47.

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا

﴿الآية﴾ - bu âyetin zındıklar hakkında nâzil olduğu söylenir. Mekkede bir takım zındıklar sadaka ve

iane için teşvik olunduklarında Allah, fakîr edecek biz besliyeceğiz öyle mi? Diye böyle küfr ederlermiş ki

bu zendeka eski İrandan mün'akis olmak gerektir. 48. ﴿وَيَقُولُونَ﴾ bir de derler ki

﴿مَتَى هَذَا الْوَعْدُ﴾ ne zaman bu va'd - bu ölülerin dirilmesi, bu ihzar va'di

﴿إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ eğer doğru iseniz - ya'ni böyle diyerek istihza etmek isterler. 49.

﴿مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً﴾ fakat başka değil, bir tek sayhaya bakıyorlar - ki

ilk nefha, ya'ni surun birinci üfürülüğü. Bir sayha ki: ﴿تَأْخُذُهُمْ وَهَمٌّ يَخْصِمُونَ﴾ - «

﴿يَخْتَصِمُونَ﴾ in

idgamıdır. Ya'ni bir sayha ki onlar birbirlerine geçmiş çekişip dururlarken kendilerini alıverir.

﴿فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً﴾ o vakit artık bir tavsiyeye - hiç bir işleri hakkında bir kelime

vasıyyet etmeğe - bile kadir olamazlar ﴿وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ﴾ ailelerine de

dönecek değiller.

﴿٥١﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ
يَنسَلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَذَا مَا
وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٣﴾ إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً
وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظَلَمُ
نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾ إِنْ
أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغْلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٦﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ
فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَكُونُونَ ﴿٥٧﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ
مَّا يَدَّعُونَ ﴿٥٨﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَحِيمٍ ﴿٥٩﴾ وَامْتَاذُوا
الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٦٠﴾ أَلَمْ أَعْهَدَ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ
أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦١﴾

﴿٦١﴾ وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ
مِنْكُمْ جِبَلًا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ
الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٤﴾ اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ
﴿٦٥﴾ الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ
أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ
أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَوْ نَشَاءُ
لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٨﴾

Meali Şerifi

Bir de sur üfürülmüştür ne baksınlar kabirlerinden rablarına doğru akın ediyorlardır 51 Eyvah, başımıza

gelenlere derler: kim kaldırdı bizi uyuduğumuz yerden? Bu işte, o Rahmanın va'd buyurduğu, doğru imiş o

gönderilen Resuller 52 Başka değil, sâde bir tek sayha olmuş, derhal hepsi toplanmış huzurumuza ihzar

edilmişlerdir 53 Artık bu gün hiç kimseye zerrece zulmedilmez, ancak yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz

54 Cidden eshabı Cennet bu gün bir şuğl içinde zevk etmektedirler 55 Kendileri ve zevceleri erikeler

üzerine kurulmuşlardır 56 Onlara orada bir meyve var: hem onlara orada ne iddia ederlerse var 57 Bir

selâm, rahîm bir rabdan kelâm 58 Ve haydin ayrılın bu gün ey mücrimler! 59 And vermedim mi size? "Ey

adem oğulları! Şeytana kulluk etmeyin, o size açık

Sh:»4036

bir düşmandır" diye 60 "Ve bana kulluk edin doğru yol budur" diye 61 Böyle iken celâlîma karşı o içinizden

bir çok cibilletleri yoldan çıkardı, ya o vakit sizin akıllarınız yokmıydı? 62 Bu işte o Cehennem ki va'dolunur

dururdunuz 63 Bu gün yaslanın ona bakalım küfrettiğiniz için 64 Bu gün ağızlarını mühürleriz de bize elleri

söyler ve ayakları şehadet eyler: neler kesbediyorlardı 65 Hem dilersek gözlerini üzerinden silme kör

ediverdik de yola dökülürlerdi, fakat nereden görecekler? 66 Daha dilersek kendilerini oldukları yerde

meshediverdik de ne ileri gidebilirlerdi ne dönebilirlerdi 67

51. ﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ﴾ - İkinci nefha: «

« ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ - 54.

söyleneceği hikâyedir. 55. ﴿انَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ﴾ haberiniz olsun ki eshabı Cennet: salih

amellerle Cennete sahib olanlar - gerçi Cennete girmek esas i'tibariyle Allahın fadliyledir. Lâkin «

﴿وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ buyurulması i'tibariyle burada bu ma'nâ ihtar

buyurulmuştur. 57. ﴿فَاكْهَةٌ﴾ meyve - ta'bir buyurulması da mücerred zevkten ziyade semerei

mesaiye işaret eder. 56. ﴿الْأَرَائِكِ﴾ erikeler - ERİKE, hacede, ya'ni gelin odasında döşenen

süslü koltuktur. 57. ﴿وَلَهُمْ مَا يَدْعُونَ﴾ ve onlara iddia ettikleri, istedikleri var, da'vayı

kazandılar, ya'ni 58. ﴿سَلَامٌ﴾ selâm var ﴿قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ﴾ rahîm olan, ya'ni

sonunda mü'minleri rahmetiyle murada erdiren ve şeriki nazîri olmiyan bir rabden doğrudan doğru

söylenme bir selâm - bir hadîsi şerifte Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhivesellem demiştir ki: ehli Cennet

ni'metleri içinde zevkayb olurlarken kendilerine bir nur parıldar, başlarını

Sh:»4037

kaldırır bakarlar ki fevklarından rab kendilerini şerefi dîdariyle müşerref kılmış «

﴿السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ﴾ buyuruyor, işte «

﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ﴾ kavli ilâhîsi budur. Bunun üzerine onlara nazar buyurur,

onlar da ona nazar ederler ve nazar ettikleri müddetçe diğer ni'metlerden hiç bir şey'e iltifat etmezler, tâ

ihdicab buyurunciya kadar ki o vakıta üzerlerinde ve diyarlarında nur ve bereketi bâki kalır.

62. ﴿أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبَلًا كَثِيرًا﴾ bir çok cibilletleri şaşırttı, ya'ni bir çok cemaatlerin

ahlâklarını bozdu 65. ﴿الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمُ الْاِيَةَ﴾ işte Sûrei Nurda «

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمُ السِّنْتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا
﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ﴾ buyurulan gün bu gündür. 66.

bu da Âhirete âid zannedilmiş ise de Dünyaya âid bir tehdid olarak «

﴿مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صِيحَةً وَاحِدَةً﴾ kavline ma'tuf olması ma'nâ i'tibariyle daha muvafıktır.

Ya'ni Âhirette öyle olacağı gibi biz de dilersek şimdi o nankörlüğü yapan, «Allah dilese idi it'am ederdi»

diyem kâfirlerin gözlerini büsbütün siler kör ediverirdik ﴿فَاسْتَبِقُوا الصِّرَاطَ﴾ de yola

dökülürlerdi - yola gelmekte yarış ederlerdi. - Çünkü her küfredenin gözü kör edilivermiş olsa idi bu bir ilcâ

olur, hepsi iymana gelirdi ﴿فَأَنى يَبْصُرُونَ﴾ fakat o kâfirler nereden görecekler. - Burada ibsar,

basireti kalb ile tefsir edilmiştir. Ya'ni o kadar âyâtı ilâhiyyeyi görmiyen o basiretsiz kâfirler bunu böyle

﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ﴾ yapabileceğimiz idrâk etmezler. 67.

dilesek onları tam kuvvetleri çağında mesih da ediverdik - kılıklarını değiştirir oldukları yere donduruverirdik

de ﴿فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ﴾ ne geçebilir ne dönebilirlerdi - şu

halde böyle irâde buyurulmıyorsa

Sh:»4038

yapılamıyacağından değil, cezaları Âhirette verileceği içindir.

Bununla beraber:

﴿٦٨﴾ وَمَنْ نَعِمْرَهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٩﴾ وَمَا
عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ
﴿٧٠﴾ لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ
﴿٧١﴾ أَوْ لَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا
فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧٢﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا
يَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبٌ أَفَلَا يَشْكُرُونَ
﴿٧٤﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ ﴿٧٥﴾ لَا

يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحَضَّرُونَ ﴿٧٦﴾ فَلَا يَحْزَنكَ
قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾ أَوْ لَمْ يَرَ
الْإِنْسَانَ إِنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٨﴾
وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ
﴿٧٩﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ
عَلِيمٌ ﴿٨٠﴾

Sh:»4039

﴿٨٠﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ
مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨١﴾ أَوْ لَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٢﴾
إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٣﴾
فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٤﴾

Meali Şerif

Bununla beraber her kimin ömrünü uzatıyorsak hıkkatte onu tersine çeviriyoruz, hâlâ da
akıllanmıyacıklar mı? 68 Biz ona şiir öğretmedik, ona yaraşmaz da, o sâde bir zikir ve parlak bir Kur'andır
69 Hayatı olanı uyandırmak, nankörlere de o söz hakk olmak için 70 Şunu da görmediler mi? Biz onlar için
ellerimizin yaptıklarından bir takım (en'am) yumuşak hayvanlar yaratmışız da onlara malik bulunuyorlar 71
Ve onları kendilerine zebun etmişız de hem onlardan binidleri var, hem de onlardan yiyorlar 72 Onlardan
daha bir çok menfeatleri ve türlü içecekleri de var, hâlâ şükretmiyecekler mi? 73 Tuttular da Allahdan
başka bir takım ilâhlar edindiler gûya yardım olunacaklar 74 Onların onlara yardıma güçleri yetmez, onlar
ise onlar için hazırlanan askerler 75 O halde onların lâkırdıları seni mahzûn etmesin, biz onların içlerini de
biliriz dışlarını da 76 Görmedi mi o insan? biz onu bir nutfeden yarattık da şimdi o çeneli bir çekişgen
kesildi 77 Yaratılışını unutarak bize bir de mesel fırlattı: kim diriltir o kemikleri onlar çürümüşken? dedi 78
De ki onları ilk defa inşa eden diriltir ve o her halkı bilir * O ki size yeşil ağaçtan bir
ateş

Sh:»4040

yaptı da şimdi siz ondan tutuşturup duruyorsunuz 80 Ya Gökleri ve Yeri yaratan onlar gibisini yaratmağa

kadir değil midir? Elbette kadir, hallâk o, alîm o 81 Onun emri bir şeyi murad edince ona sâde ol demektir,

o oluverir 82 Artık tesbiyh edilmez mi öyle her şeyin melekûtu yedinde bulunan sübhane! hep de

dördürölüp ona götürüleceksiniz 83

68. ﴿وَمِنْ نَعْمِهِ﴾ Maamafih her kimi de muammer ediyorsak - gençlik çağında almayıp uzun

ömür ile yaşatıyorsak ﴿نُنَكِّسُهُ فِي الْخَلْقِ﴾ hılkatte tepesi üstü dikiyoruz. - Ya'ni

bidayettekinin, gençliğin aksine olarak gündend güne kuvvetten düşürüp za'fını artırıyor, ölüme doğru

götürüyoruz ﴿أَفَلَا يَعْقِلُونَ﴾ hâlâ akıllanmıyacaklar mı? - Bunu yapan kudretin daha evvel o

tams-ü meshi de yapabileceğini anlayıp da doğru yolu tutmıyacaklar mı? 69.

﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ﴾ biz ona, ya'ni Peygambere şiir öğretmedik - bu söylenenleri bir şiir

saymamalıdır. Kur'anın ne lâfzan ne de ma'nen şiir olmadığı açıktır. Bir kerre Kur'anın nazmında şiir

nazmının vezn-ü kafiyesi yoktur. Ma'nâ bakımından ise şiir, hakikat olup olmadığı aranmaksızın

hoşlandırmak veya tiksindirmek, coşturmak veya küstürmek gibi hisleri gıcıklayan muhayyel kuruntulara,

vehmî kıyaslara, hissiyyat oyunlarına raci'dir. Kur'an ise hakkın sıratı müstekimine irşad eden hikem ve

ahkâm ile irfan nuru, iykan rehberi bir yadigârî ilâhîdir. Fakat kâfirlerin bir çokları onu bir şîir gibi mülâhaza

etmek ve ettirmekte ısrar ettikleri ve bu suretle Peygamberi bir şâir gibi tanıttırmak istedikleri cihette

buyuruyor: biz ona şîir öğretmedik ﴿وَمَا يَنْبَغِي لَهُ﴾ hem o, ona yaraşmaz da - zira «

﴿وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ﴾ dur. Ne makamı risalete şâirlik yaraşır, ne

de

Sh:»4041

Kur'anı şîir demek ﴿إِنْ هُوَ﴾ o Kur'an başka değil ﴿إِلَّا ذِكْرٌ﴾ ancak bir zikir - mahzâ

Allah tarafından bir va'z-u irşad ﴿وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ﴾ ve bir Kur'anı mübîndir. - İbadetlerde ve

ibadethanelerde okunacak kelâmullahtır. 70. ﴿لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا﴾ hayati, ya'ni akli,

duygusu olanı inzar edip gafletten uyandırmak ﴿وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾

küfürde ısrar ile kâfirlik edenler aleyhine kavil hakk olmak için - bundan evvel ekserisine olduğu gibi azâb

ile hukm vâcib olmak için. 71. ﴿أَوْ لَمْ يَرَوْا﴾ şunu da mı görmediler. O gafiller ki

uyanmıyorlar? ﴿أَنَا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا﴾ biz kendileri

için ellerimizin i'mal ettiği şeylerden, ya'ni başka hiç bir san'atin dahli olmayıp doğrudan doğru kendimizin

ihdas eylediğimiz ni'metlerden en'am, yumuşak hayvanlar yarattık ilh... - Bu ihtarda bir çok cihetten

incelikler vardır ki bunu tefsirden ziyade okuyanların zevkı takdir edecektir.

77. ﴿أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ الْخ﴾ - Rivayet olunuyor ki übeyy ibni half Hazreti

Peygamber sallâllahü aleyhi vesellemin huzuruna bir çürümüş kemikle gelmiş, onu eliyle ufalıyarak «Allah

bunu böyle çürüdükten sonra diriltir der misin?» demiş «evet, seni de ba'seder ve ateşe kor» buyurmuş ve

bu âyet bu sebeble nâzil olmuştur. 79. ﴿وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾ ve o halkın hepsine

alîmdir. Ya'ni her mahlûku bütün tafsilâtiyle, her birinin toplanan ve dağılan bütün eczası, usul-ü fûruu,

evzai, ahvali keyfiyyat ve kemmiyyatı, her türlü hususiyyatıyla bilir, ve her halkı, yaratmanın her türlüşünü

bilir, maddeli maddesiz, aetli aletsiz, örnekli örneksiz, gerek ilkin gerek sonra her nev'ini bilir.

Bütün

Sh:»4042

mes'ele bundan ibarettir. 80.

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا﴾ o ki size yeşil ağaçtan bir

ateş yaptı - meşhur olan bu ağaç merh ile afar denilen iki ağaçtır ki ikisi de yemyeşil suları damlarken merh çakmak makamında afare sürtülmek suretiyle ateş çıkarılır, bedevilerce ma'lûmdur. Bunun birini erkek birini dişi menzilesinde de farzetmişlerdir. Maamafih «

فِي كُلِّ شَجَرٍ نَارٌ وَاسْتَمَجَدَ الْمَرْخُ وَالْعَفَّارُ» her ağaçta ateş vardır, fakat

merh ile afar bol buluştur.» diye bir mesel vardır. Bu haysiyetle ba'zı müfessirler demişlerdir ki ağaçtan

murad cinstir. Merh ve afar temsil tarikiyle zikrolunmuştur. Ancak burada şayanı dikkat olan nokta şudur ki

bununla maksud ağaçtaki odun veya kömürü göstermek değil, delk-ü temass ile yeşil ağaçtan zuhure

gelen hararet ve iştiali anlatmaktır. Bu ise şimdi bildiğimize göre bir elektrik hâdisesidir. Demek ki bu

suretle âyet elektrige işaret etmiş ve bu işaretten « كُن » emrini anlamağa zihinleri takrib için bir misal de

verilmiş oluyor. ﴿فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ﴾ yapmış da siz ondan çakıp çakıp hemen

tutuşturuyorsunuz. - Ya'ni bil'fil tecrube ile ma'lûmunuz olan şübhesiz bir ateş. Demek ki mücerred akli

nazarî ile bilinemiyecek hakikatler tecrube ile münkeşif olur. 81.

﴿أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ

مِثْلَهُمْ﴾ hem o Göklere ve Yeri, ya'ni bütün şu âlemi yaratmış olan Allah, onların mislini, onlar gibisini,

ya'ni o çürümüş insanlar gibi küçüğünü hattâ bütün o âlemin mislini diğer bir neş'et ile yine yaratmağa

kadir değil midir? ﴿بَلَىٰ﴾ Evet kadirdir ﴿وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ﴾ ve o, öyle hallâk,

öyle alîmdir. 82.

﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ onun emri,

bir şey'i murad edince ona sâde «ol!» demektir, o olur. 83.

﴿فَسُبْحَانَ الَّذِي فِي يَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ O halde tesbiyh ona:

her

Sh:»4043

şey'in melekûtu yedinde bulunan, her şeyde dilediği gibi tasarruf eden sübhane

﴿وَالِيَهُ تُرْجَعُونَ﴾ hep de döndürölüp ona götürüleceksiniz. - Ona sahib «يس» gibi koşa

koşa iyman ve islâm ile birrıza rücu' ederek mazheri gufran ve ikram olmak istemiyenler de akıbet kerhen

irca' olunacak, yakalanıp onun huzuru celâline götürülecek, hesabı görölüp cezası verilecektir.

İbni Abbas Hazretlerinden merviydir ki: «يس» hakkında rivayet olunan faziletlerin niçin ona mahsus

olduğunu bilmiyordum, bu âyet imiş.

Melekût, yukarılarda da geçtiği üzere mülkün mubalega sıgasıdır ki tam bir hâkimiyetle saltanatın esrarı idaresi demektir.

Şimdi bu melekût ve ircaa bir tavzih olmak üzere vessaffati sûresi başlıyor.